

Obdobie nacizmu v Taliansku

Giovanna Boursier

Rasová otázka | Od teórie k praxi | Internácia | Tábor | Po prímerí

➤ V Taliansku patrili medzi obeť fašistickej diktatúry aj Rómovia. Dnes, keď sa historické bádanie tohto obdobia ešte len začína a musí sa potýkať s viac ako polstoročie dlhým, viac alebo menej zámerným, zanedbávaním štúdia danej témy a “stratou historickej pamäti”, môžeme s určitosťou povedať, že fašistická vláda tej doby Rómov vyhľadávala, vypočúvala, väznila a registrovala. Tí, ktorí boli uväznení, trpeli zimou, hladom a chorobami, čo sa v niektorých prípadoch končilo smrťou.

ÚVOD

V Taliansku sa téme perzekúcií a väznenia Rómov nevenuje dostatočná pozornosť, a to ani na akademickej pôde. Krajina, ktorá nie je ochotná pripustiť si svoju spoluprácu s nacistickým Nemeckom a následne ani svoj podiel viny na politike vyhladzovania, výskumu internácií venuje len veľmi malý priestor.

Práve preto existuje v historiografii tohto obdobia veľa prázdnych miest a chýbajú nám aj informácie o fašistickom prenasledovaní Rómov v Taliansku. Iba teraz sa začína odkrývať tento zabudnutý príbeh vďaka húževnatosti niekoľkých historikov a bádateľov. Nanešťastie, počet obetí ešte stále nie je známy. Nie je možné zatiaľ s určitosťou osvetliť ani dôvody perzekúcií. Ale je potrebné uvedomiť si, že aj keď fašistické prenasledovanie

.....
GÓTSKA LÍNIA (1945)

GUSTAVOVA LÍNIA (1944)

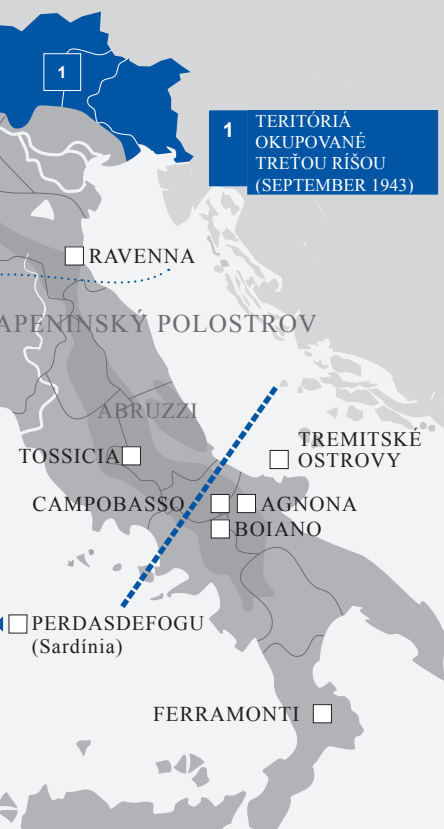
TALIANSKE TÁBORY PRE RÓMOV ALEBO TÁBORY S RÓMSKÝMI VÄZŇAMI

III. 1 (Na základe Boursiers 1999, str. 24)

Rómov nemôžeme s určitosťou označiť za súčasť rasistickej politiky režimu tej doby, ktorý bol, rovnako ako režim Hitlerov, zameraný na vyhladenie určitých skupín ľudí, faktom ostáva, že Rómovia boli vždy diskriminovaní a prenasledovaní ako “zingari” („Cigáni“). A to je fakt, na ktorý netreba zabúdať.

ktorá na seba naviazala aj rasistickú teóriu a jej praktiky.

V roku 1938 fašizmus naplno odhalil svoju násilnú a rasistickú tvár, keď jeho prívrženci začali prenasledovať Židov. Rasový manifest bol zverejnený v júli a priniesol jasný popis „rozdielov“ medzi ľudskými rasami. Čoskoro nasledovalo ustanovenie Oddelenia pre demografiu a rasu a Rasový súd. V septembri boli schválené rasové zákony proti Židom, ktoré jasne dokresľovali

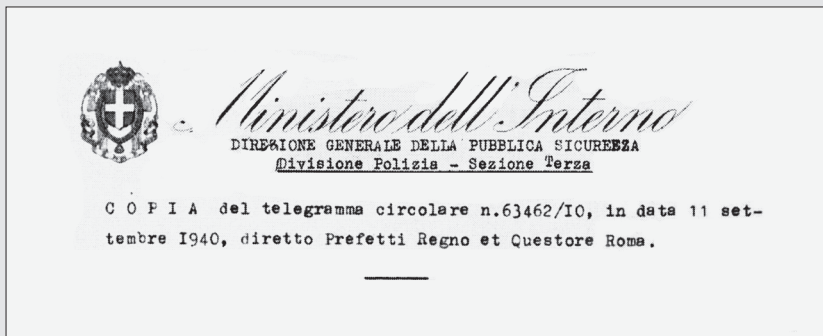
1 TERITÓRIA OKUPOVANÉ TREŤOU RÍŠOU (SEPTEMBER 1943)

RASOVÁ OTÁZKA

28. októbra 1922 pochodovali čiernokošeliari na Rím a hneď na druhý deň požiadal kráľ Viktor Emmanuel III. Benita Mussoliniho, aby zostavil novú vládu. Takto sa v Taliansku začalo obdobie fašistickej diktatúry, ktorá bola charakteristická eliminovaním, a to aj fyzickým, všetkých opozičných skupín a politikou imperialistickej dominancie,

horúčkovitú antisemitskú politiku režimu.

Minimálne na úrovni zákonov Rómovia neboli zahrnutí do rasistickej politickej ideológie režimu. Vždy sa tvrdilo, že v Taliansku Rómovia neboli rasovo diskriminovaní. Ale hneď od samého začiatku sa Rómovia stali cieľom prenasledovania. Aj Taliansko malo „cigánsky problém“, ktorý, ako uvidíme, sa sformoval v roku 1926 a postupne sa stal po vypuknutí vojny ešte

III. 2 (Detail)

Nariadenie ministra o internácii z 11. septembra 1940:

„... vzhľadom na fakt, že niekedy kvôli svojej vrodenej povahe a metódam organizácie páchajú závažné zločiny ako aj kvôli možnosti, že sa medzi nimi nachádzajú jednotlivci schopní vykonávať národu škodiace aktivity, je nevyhnutné, aby boli všetci Cigáni pod kontrolou ... Nariaďuje sa, aby boli tí, ktorí majú taliansku národnosť, či už potvrdenú alebo len predpokladanú, a ktorí sú stále na slobode, čím skôr zatknutí a uväznení v každej provincii, a to na vhodných lokalitách pod prísny dozorom ... okrem výnimočne nebezpečných a podozrivých jedincov, ktorí budú poslaní na ostrovy ...”

(Výňaté z Boursier 1999, str. 18)

TYPY UVÄZNENIA

Rómski väzni boli podrobení všeobecným pravidlám internácie v Taliansku, ktoré zostávali z dvoch typov postupov: väznenie v „koncentračných táborech“ a nútený pobyt na určenom mieste (museli zostať na danom mieste, nemali povolenie ho opustiť). Oba typy internácie sa odohrávali takmer výlučne v odľahlých lokalitách a malých dedinách, v ťažkých životných podmienkach, kde museli väzni dodržiavať prísne a často kruté pravidlá. Minister vnútra nariadil, aby sa tábory zriadili v nepoužívaných a zanedbaných budovách, ďaleko od strategicky dôležitých centier a kdekoľvek to bolo možné, v čo najodľahlejších oblastiach. Väčšina táborov bola v oblasti stredného Talianska, predovšetkým v apeninskom údolí a v pohorí Abruzzi.

III. 3

„naliehavejším“.

V každom prípade za posledné roky archívy odhalili mnohé dokumenty pojednávajúce o predpokladanej „cigánskej hrozbe“, vrátane názorov

hlavných architektov vtedajšej rasistickej politiky, ako bol Guido Landra, šéf Kancelárie rasových štúdií pri ministerstve kultúry. Landra, ako aj ostatní pred ním aj po ňom, poňal celú vec jednoznačne

rasovo, prinajmenšom odkazovaním na hodnotenie fyzických črt a morálnych stránok „cigánskej rasy“. [II. 5]

OD TEÓRIE K PRAXI

Väčšina tých, ktorí sa venujú otázke fašistických perzekúcií Rómov v Taliansku, nečerpala informácie z archívnych materiálov, ale často svoj výskum zakladá na roztrúsených dokumentoch a ústnych svedectvách. Tieto dokumenty však poskytujú niekoľko zaujímavých faktov, ako napríklad informácie o umiestnení Rómov v najväčšom koncentračnom tábore v

Taliansku, vo Ferramonti v Kalábrii alebo informácie o tom, že niektorí talianski Rómovia boli poslaní do Rakúska a Nemecka. V ústnych svedectvách si tí, ktorí toto obdobie prežili, často spomínajú na miesto svojho zadržania, ako napríklad Agnona (v Molise), Tossicia (v Abbruzzi), ostrovy Tremiti a Sardínia. [II. 4] Fašistické názory boli sformulované už v roku 1926, keď obežníkom nariadili, aby boli všetci „zahraniční Cigáni“ vyhnaní, aby sa tak kráľovstvo „očistilo od cigánskych vozov, ktoré spolu s charakteristickým životným štýlom

Cigánov predstavujú riziko pre celkovú bezpečnosť aj verejné zdravie“. Hlavným cieľom bol „zásah do samotného srdca cigánskeho organizmu.“

11. septembra 1940, bol vydaný príkaz na internáciu, ktorý sa vzťahoval aj na Talianov. Bol to obežník ministra vnútra pre všetkých prefektov, v ktorom nariaďoval zatknúť „Cigánov“ a držať ich „pod prísny dohľadom na vhodnom mieste“. Nariadenie bolo plnené s veľkým nadšením. [II. 2]

INTERNÁCIA

Z archívov tiež vieme zistiť informácie o tých, ktorí boli zadržaní, predovšetkým z osobných záznamov, ktorých desiatky zostávajú aj naďalej nepovšimnuté. Sú

to však dôležité svedectvá, ktoré nám umožňujú poskladať príbehy niektorých Rómov, ktoré sa odohrali medzi rokmi 1928 až 1943. Záznamy opisujú skúsenosti mužov, žien a detí, kočovných remeselníkov a obchodníkov, chovateľov koní, meditepcov, ktorí cestovali po krajine, predávali prútené koše alebo

výšivkou zdobené šaty, ktorí sa snažili žiť svoj život aj napriek neustálym pravidlám a nariadeniam, ktoré ich obmedzovali a ktoré nakoniec viedli až k druhej svetovej vojne.

Všetci, dokonca aj tí, ktorí pri zatknutí tvrdili, že sú Taliani, boli vyhnaní, znova zatknutí a opäť vyhnaní,

V TALIANSKYCH TÁBOROCH – SPOMIENKY RÓMOV

Rosa Raidicová: „Moja dcéra Lalla sa narodila na Sardínii 7. januára 1943, pretože v tom čase sme tam boli v koncentračnom tábore“.

Mitzi Herzembergová: „Počas vojny sme boli v koncentračnom tábore v Perdasdefogu na Sardínii. Všetci sme boli veľmi hladní. Jeden

deň, neviem ako, ale do tábora sa dostalo kura. Vrhla som sa naňho ako liška, zabila som ho a zjedla surové, taká hladná som bola. Zbili ma a zavreli na šesť mesiacov, obvinili ma, že som kraďa.“

Zlato Levak: „V Taliansku sme boli v koncentračnom tábore, kde v podstate nebolo čo jesť. Bol som neďaleko Campobasso, spolu s mojou rodinou. Bolo nás tam veľa...

v kláštore, zavretí, so strážnikmi všade okolo, ako vo väzení... boli sme tam skoro dva roky. Mój najstarší syn tam zomrel. Dobře kreslil a bol to šikovný chlapec.“

Antonio Hudorovic: „Raz, počas toho, ako sme boli v Tossicia, prišiel nemecký vojak. Odmeral nás, dokonca aj hlavy. Povedal, že to bolo kvôli novým šatám a klobúkom.“

III. 4

III. 5 Fotografie „cigánskej rodiny“ z článku od Guida Landra. Fotografie mali „potvrdiť“ „menejcennosť“ „Cigánov“.

(Boursier 1999, str. 16)

a to v období medzi rokmi 1928 a 1940. Nariadenie ministra vnútra zo septembra 1940 prikazovalo, aby boli zatknutí „Cigáni“ uväznení. [II. 3]

Kroky, ktoré fašistický režim proti Rómom podnikol, možno rozdeliť do dvoch fáz. V prvej fáze, pred septembrom 1940, boli zatknutí Rómovia odvezení na hranice a vyhostení z kráľovstva, takmer okamžite sa však Rómovia vracali späť, a tak sa celý postup opakoval znova a znova. V druhej fáze, teda medzi rokmi 1940 a

1943 (ešte stále nám chýbajú informácie o období po roku 1943), bolo toto viacmenej formálne vyhostovanie nahradené uväznením.

Postupne sa objavili informácie o podmienkach internácie aj o samotných priestoroch, v ktorých boli Rómovia väznení. V tomto štádiu bádania sa zdá, že na niektorých miestach, ako boli Tremitské ostrovy alebo Sardínia, boli Rómovia iba jednou z viacerých „kategórií“ zadržovaných ľudí, v iných

táboroch, ako boli predovšetkým Boiano, Agnona a Tossicia, tvorili Rómovia jasnú väčšinu.

Dôkazy máme o minimálne jednom transfere Rómov do Nemecka. Bola to rodina Levakovičových, otec, matka a osem detí, ktorí boli po šiestich rokoch „voľnej internácie“ (domáce väzenie) v meste Ravena prevezení začiatkom roka 1944 do Nemeckej ríše. Z dostupných materiálov však nie je možné získať o tomto prípade viac informácií.

TÁBOR

V meste Boiano v Molise boli väzni ubytovaní v piatich budovách starej továrne na tabak v takých nehumánnych podmienkach, že dokonca aj fašisti premýšľali o ich premiestnení na iné miesto. Netýkalo sa to však Rómov a Sintiov, ktorí boli presťahovaní až vtedy, keď sa tábor v roku 1941 zatvoril. V tom čase tam bolo uväznených 65 Rómov (zväčša Sintiov), z ktorých bolo 21 mladších ako 15 rokov. [II. 1]

Z Boiana boli premiestnení do Agnony, ďalej dediny v oblasti Molise,

kde bol tábor zriadený v bývalom benediktínskom kláštore nad dedinou v nadmorskej výške 850 metrov. V tomto prípade vieme, že Rómovia boli medzi väznenými a ako pramene hovoria, po roku 1941 bol tábor využívaný výhradne na väznenie Rómov. V júli 1942 tam bolo umiestnených 250 a v januári 1943 tam dokonca bola pre rómske deti otvorená škola. Škola mala „intelektuálne a nábožensky viesť malé deti Cigánov, ktoré tu boli internované“. Dokument z 23. apríla 1943 dokazuje prítomnosť 146 „Cigánov“ a jeho autor tvrdí, že všetko postupuje dobre, vrátane školy, ktorá „má za cieľ odnaučiť ich od kočovného

spôsobu života a nemorálnych zvykov“. Nanešťastie, kým zoznamy väzňov z tábora nebudú dôkladne preštudované, nie je možné zistiť presný počet Rómov, ktorí tu boli v rôznych časoch uväznení ani dôvody ich uväznenia. K dispozícii máme osobné výpovede ľudí ako Tommaso Bogdan, Róm, ktorý teraz žije v Ríme a ktorý si pamätá, ako jeho dvaja bratia zomreli v Agnone od hladu a rovnako opisuje aj útek jeho rodičov počas, ktorého zahynuli.

Tábor v Tossicia fungoval od októbra 1940 a po uzatvorení prímeria bol zavretý. Medzi väzňami boli Rómovia a Sintiovia. K dispozícii máme dva zoznamy, ktoré

III. 6
Na základe podmienok prímeria z 8. septembra 1943, ktoré bolo podpísané medzi Talianskom a spojeneckými veľmocami, boli mnohé tábory v južnom Taliansku zatvorené. Rómovia ušli do okolitých hôr, v niektorých prípadoch sa pridali k partizánom. Táto fotografia, vo vlastníctve Róma Amilcare Debaru, zachytáva jeho partizánsku skupinu, 48. Garibaldiho brigádu, v roku 1944.

(Boursier 1999, str. 29)

dokazujú, že v júli 1942 tam bolo aspoň 108 Rómov. V Tossicia v Abruzzi sa nachádzal jeden z najhorších táborov v strednom Taliansku. Väzni tu žili

natlačení v preplnených budovách a Rómovia boli ubytovaní v barakoch Mirti, kde boli životné podmienky doslova neznesiteľné. Budovy nemali

okná, nebola tam voda a nefungovala kanalizácia.

PO PRÍMERÍ

Po tom ako spojenci pristáli na Sicílii a porazili fašistický režim, Taliansko podpísalo so spojencami 8. septembra 1943 prímerie a krajina bola uvrhnutá do chaosu. Kráľovská rodina a vláda postupne ušli na juh, časť krajiny okupovalo Nemecko a Mussolini vytvoril novú fašistickú vládu v severnom Taliansku, v takzvanej Sociálnej republike Salò. Krajina bola rozdrobená a obsadená

cudzími vojskami. Antifašistické hnutie pripravovalo povstanie. [Il. 6]

Neexistujú takmer žiadne informácie o tom, čo sa stalo s Rómami počas nemeckej okupácie ani čo s nimi bolo v Sociálnej republike. Ešte menej informácií máme o tých, ktorí už boli v čase prímeria internovaní. Vieme, že niektorým väzňom sa podarilo utiecť a pridali sa k odporu. Ale v iných prípadoch väzni zostali v táboroch, ktoré vo veľkej miere prešli pod nacistickú správu. Práve preto je otázne, do akej miery je Taliansko zodpovedné za prevoz

Rómov do Hitlerových koncentračných táborov a za ich následnú smrť. Musíme spomenúť aspoň svedectvo jednej ženy, ktorá prežila pobyt v tábore v Bolzane (tranzitné miesto pre deportácie do Ríše) a ktorá si pamätá na „talianske cigánske deti“, ktoré žili so svojimi matkami v jednej chatrči vyhradenej výlučne pre ženy. Ako aj fakt, že Vittorio Mayer, Sinto, spomínal na svoju sestru Edvige, ktorá zomrela ako dvadsaťročná v tábore v Bolzane: „Tá odporná vojna! Vo svojom vnútri stále vidím svoju sestru uväznenú za ostnatým drôtom.“

Bibliografia

Boursier, Giovanna (1999) *Gypsies in Italy during the Fascist dictatorship and the Second World War*. In: Kenrick, Donald (ed.) *In the shadow of the Swastika. The Gypsies during the Second World War 2*. Hatfield: University of Hertfordshire Press, pp. 13-36 | **Boursier, G. / Converso, M. / Iacomini, F. (1996)** *Zigeuner. Lo sterminio dimenticato*. Roma: Sinnos | **Fings, K. / Heuss, H. / Sparing, F. (1997)** *From "Race Science" to the Camps. The Gypsies during the Second World War 1*. Hatfield: University of Hertfordshire Press | **Levakovich, Giuseppe / Ausenda, Giorgio (1975)** *Tzigari. Vita di un nomade*. Milano: Bompiani | **Piasere, Leonardo (ed.) (1996-1999)** *Italia Romani. Vols. 1 and 2*. Roma: CISU | **Viaggio, Giorgio (1997)** *Storia degli zingari in Italia*. Roma: Anicia